

222 Наукові записки № 43. Літературознавство
традиції і в поемі Тараса Шевченка «Марія» // Слово і час. – 2010. – № 3.
– С. 39–46.

Artykuł przedstawia osobliwości funkcjonowania biblijnych obrazów w tekstualnym polu twórczości poetyckiej Tarasa Szewczenki. Akcentowane jest zadanie biblijnego tekstu – nawiązywanie i utrzymywanie związku dialogicznego między przeszłością a współczesnością oraz projektowanie rozwoju duchowego przyszłości.

Słowa-klucze: *biblijne obrazy, motywy, kultura chrześcijańska, obraz matki, słowo Boga, twórczość, Taras Szewczenko.*

Федосій О.О., к.філол.н., (Київ)

УДК 821.161.2 - 32.09

Художня специфіка відтворення сьогодення у творчості Галини Тарасюк

У статті проаналізовано художню специфіку новелістики Галини Тарасюк. На матеріалі творів з'ясовано домінуючі чинники творення жанрових форм новелістики; розкрито сюжетно-композиційні, проблемно-тематичні, образні, наративні особливості новел; окреслено характер психологічної деталі, настроєвої домінуючої, особливості художнього конфлікту; зосереджено увагу на потребі утвердження морально-етичних цінностей, які знецінюються у сьогоденні.

Ключові слова: *новела, характер, психологізм, внутрішній драматизм, духовні цінності, морально-етичні цінності.*

In the article it is analyzed the specific artistic short story of Galina Tarasyuk. On the material of short stories it is revealed a dominant factor in creating genre forms; series plot composite, problem-thematic, figurative, narrative features of stories; it is outlined the nature of psychological details, voluble dominant artistic conflict. It is focused on the need to preserve the moral and ethical values depreciated in the context of modernity.

Key words: *novel, character, psychological, inner drama, spiritual values, moral and ethical values.*

Проблематика багатьох новел Галини Тарасюк пов'язана з розкриттям психології, характеру людини. «[...] для мене головне – людський характер, навіть радше соціальний тип як суспільне явище, породжене часом. Я просто одержима колекціонуванням

людських характерів» [1, с. 10] – зізналася письменниця в одному інтерв'ю. Своїми творами Галина Тарасюк засвідчила вміння помічати неповторне в людині й майстерно відтворити різноманітні нюанси характеру, психологію, внутрішній світ.

Психологізм, змістова концентрація зумовлюють формування підтексту, філософсько-алегоричного плану новел. Як зазначає Г. Паламарчук, у творах Галини Тарасюк «конкретика непомітно змінюється алегорією, звичайна річ засвічується як символ, залучаючи до твору такі шари інформації й емоцій, які уява здатна з того відтворити» [2, с. 122].

Жанрові структури новел письменниці позначені загостреними конфліктами, сюжетним динамізмом, наявністю інтриги, художньої деталізації, розмаїттям наративних форм (монолог-роздум, діалогізований монолог, монолог-спогад, авторське мовлення, елементи розмовного мовлення тощо).

Письменниця у таких новелах, як: «Вгору стежкою, що веде вниз», «Війна, кругом війна», «Ірокез – брат ірокеза», «Ковчег для метеликів» - акцентує увагу на потребі збереження морально-етичних концептів, які знецінюються у контексті сучасності, протиставляючи байдужості, бездуховності, моральній деградації пріоритети людяності, співпереживання

Так у новелі характер героя «*Вгору стежкою, що веде вниз*» (інша назва – «І Бог покинув його...») розкривається у контексті життєвого катаклізму. Очікуючи в лікарні звістки з реанімаційного відділення про стан своєї онуки, високий посадовець відтворює у пам'яті події свого життя, оцінює власні вчинки. Завдяки використанню таких форм внутрішнього мовлення, як діалогізований монолог, монолог-спогад та монолог-роздум, письменниця психологічно вмотивовано передає драматизм внутрішнього конфлікту. Моделювання колізії відбувається таким чином, що у свідомості персонажа трагічна ситуація сприймається як кара Божа. Лише у критичний момент герой усвідомлює, що все своє життя нехтував справжніми цінностями людського буття, жертвуючи заради кар'єри, слави й матеріального добробуту щирістю, людяністю й чесністю. Так, аби досягти високих посад за радянської влади, герой двічі відрікався від рідного батька, адже той був учасником ОУН – УПА. Зі зміною влади, герой відвідує могилу батька, впорядковує її, але не тому, що розкаюється у своїх

вчинках, а тому, що треба було пристосовуватися до нових умов і, як наслідок, «він, син славного вояка ОУН – УПА, репресованого, гнаного большевиками, вже сидів у президіях демократичних зібрань, як це недавно на компартійних пленумах» [3, с. 165].

Відтворюючи запізніле прозріння героя, Галина Тарасюк акцентує увагу на проблемі збереження духовних цінностей, наголошує на важливості морально-етичних основ людського буття. Перед трагічним фактом герой відчуває себе вже не високим посадовцем, якому все підвладне, а безпомічною маленькою людиною: «Чому не був біля матері в останні хвилини, чому не поїхав на похорон батька? Що він за людина? Чому знав лиш кар'єру, кар'єру, кар'єру?.. Чому дорожив не тим, не тим, чим треба було дорожити?! [...] І з його грудей виривається крик, безпомічний, благальний крик безпомічної перед ударами долі маленької нещасної людини [...]» [3, с. 168–169].

Важливу роль у поглибленні психологічної характеристики зображуваного та в розкритті змістового плану відіграє назва твору. На рівні підтексту відчутним є асоціативний зв'язок між «стежкою, що веде вниз» та життям героя. Трагедія полягає у тому, що, нехтуючи справжніми цінностями, орієнтуючись на оманливі ідеали, герой вважав, що підіймається вгору, хоча насправді йшов униз.

На проблемі моральної деградації людини акцентована увага у новелі «*Війна, кругом війна*». Ксеня, яку батько навчив вірити у «невичерпний творчий потенціал рідного народу» [3, с. 225], попри життєві негаразди намагається зберегти ідеалістичне уявлення про людину. Прагнучи знайти відповідь на те, хто і з якою метою знищив її сад, героїня починає сумніватися у силі гуманістичних першнів, морально-етичних принципів, які, як вона була переконана, домінують у людській природі: «Коли вона побачила перед собою замість квітучого раю витоптану пустелю, її охопила така розпука, ніби почалася третя світова війна. Війна без фронтів і героїв, з одними агресорами і мародерами» [3, с. 225]. Здогадуючись, що її сад знищив Вітька Стрельцов, від якого їй часто доводилося захищати його ж рідну матір, Ксеня приходить до висновку про те, що завершення Другої світової війни не означає знищення війни як явища – вона досі триває у душах людей: «[...] всі війни починаються з маленької сварки кількох підлих люців, котрі не

вміють прощати, а тому сама всім прощала і прощалася із своїм дачним прожектором, з наївною мрією про власний квітучий сад. Але – поки що, як і належить невинній ідеалістці. Тимчасово. Доки в наших похромлених хромосомах не скінчиться, нарешті, Друга світова, і ніколи не почнеться Третя...» [3, с. 230]. У конструюванні окремих епізодів письменниця акцентує увагу на функціонуванні негативних явищ, які осмислюються як причина моральної деградації людини, як передумова руйнування гармонії людських стосунків.

У новелі *«Ірокез – брат ірокеза»*. Герой твору – професійний і досвідчений журналіст Микола – у боротьбі за збереження робочого місця, якого позбавляють за два роки до пенсії, намагається зберегти чесність і безкомпромісність, «попри все – не забуває про правду, намагається доносити її до людей, сіяти добре, світле і вічне!» [4, с. 83]. Реалістично зображуючи реалії сучасного життя, Галина Тарасюк показує, що, на жаль, перемагають не такі, як Микола, а такі, як Дусько, або голова району, тобто представники «нового покоління політиків»: «А яке їм [...] взагалі діло до твоєї пенсії, чесний, терплячий дурню, коли вибори – раніше, через рік, і їм треба свою людину посадити на твоє місце, бо ти – нічий. За тобою ніхто не стоїть. Жодна партія!» [4, с. 82]. Правдиве розкриття потворних явищ сьогодення здійснюється через моделювання образу народного обранця – Григорія Шарамиги. Безпідставно принижений, позбавлений посади, Микола їде по допомогу до Шарамиги – свого колишнього товариша, якому колись посприяв у проходженні до Верховної Ради. Зарозумілість, духовне убозтво Шарамиги виявляються в епізоді спілкування героїв, у ставленні до Миколи та його прохання. За відсутності інших варіантів, Микола змушений погодитися на пропозицію колишнього товариша працювати в його офісі «таємним інформатором-стукачем» [4, с. 95].

Назва забутого індіанського племені – ірокези – у творі набуває семантики антитези до понять «українці», «козаки» і пасує окремим представникам влади, риси яких уособлені в образі Григорія Шарамиги. Ірокезом відчуває себе й Микола, адже чесні, непідкупні, зі стійкими моральними принципами люди у наш час не раз викликають здивування, аналогічне до того, яке пережив і сам герой, коли побачив «хлопчаків з приклеєними до бритих голів

півнячими чубами ірокезів» [4, с. 94]. У межах сконденсованої форми твору розкриття вчинків героїв значною мірою відбувається через внутрішнє та діалогічне мовлення, що сприяє поглибленню психологічної характеристики зображуваного. Моделювання ситуаційних та психологічних колізій спрямоване на реалізацію основного мотиву – розкриття й засудження потворних явищ сьогодення.

Роль таких морально-етичних цінностей, як милосердя, співпереживання, любов, відповідальність, актуалізується у сповненій трагізму новелі *«Ковчег для метеликів»*. Взаємопроникнення реальних та ірреальних чинників створює особливу часопросторову модель, у якій зміщені межі між дійсним і фантастичним, земним та потойбічним, тимчасовим і вічним. Постійне балансування Метелика – хворої дитини – між життям і смертю формує двоплощинну модель буття і відповідну образність: летюче дерево, Бог, Ангелик – з одного боку, батьки, баба, лікарі – з іншого. Психологічно вмотивовано письменниця відтворює особливий внутрішній світ дитини, яка страждає від нападів страшної хвороби і, разом з тим, радісно сприймає життя, «любить літати» [5, с. 483] і сміятися, сповнена відчуттям «безмежного, сліпучого, всепоглинаючого щастя. Щастя, що він – є!» [5, с. 483]. Показуючи, як хвороба Метелика визначає ставлення до нього його рідних батька й матері, Галина Тарасюк акцентує увагу на батьківській байдужості, безвідповідальності. Хвора дитина стає непотрібною батькам, адже є тягарем для них («Мама з бабою часто плакали, тато все рідше приходив додому, а навесні взагалі пропав. [...] А незабаром не стало і мами. Пішла кудись і забрала з собою Метеликове щастя» [5, с. 487, 488]). У тому, що «ковчегом» для таких дітей, як Метелик, найчастіше стає інтернат, полягає гірка правда життя, яка хвилює письменницю, не залишає байдужим і читача.

Віра у перемогу милосердя і любові звучить у кінцевій частині твору: мама Метелика, бачачи свою дитину на межі життя і смерті, усвідомлює, що ніколи не зможе його залишити, а в словах лікаря стверджується сила любові, яка має стати головними «ліками» для таких дітей, як Метелик: «І тільки любов їх може вилікувати від того, що ми називаємо недугою, синдромом... Точніше, адаптувати до нашого, людського суспільства... Інакше,

без любові, вони зупиняються в розвитку і залишаються... інвалідами, звичайно, в нашому розумінні...» [5, с. 495]. Через розкриття ще одного значення оригінального художнього образу – ковчегу для метеликів – увиразнюється гуманістичне спрямування новели, наголошується на потребі переосмислення ставлення як суспільства, так і родини до невиліковно хворих дітей: «[...] насправді вони не хворі, а заслані з якоїсь планети, яка на грані техно-екоекзогенної катастрофи, до нас, на землю. [...] наша планета для них – своєрідний Ноев ковчег... Ковчег, який ми, на жаль, давно перетворили на смітник. А тому-то ці діти не можуть адаптуватися і... хворіють...» [5, с. 494].

Отже, твори Галини Тарасюк тяжіють до художнього моделювання тем, пов'язаних із суспільно-політичними, морально-етичними реаліями сьогодення, авторка акцентує увагу на злободенних та негативних явищах сучасного життя. Глибокий соціально-психологічний аналіз епохи здійснюється через відтворення оригінальних характеристик, через розкриття світовідчуття окремої людини на зламі століть.

Література:

1. Галина Тарасюк: «Я пишу «українську трагедію...» // Демократична Україна. – 2004. – 15 грудня. – С. 10.
2. Паламарчук Г. Ролі та любов Галини Тарасюк / Г. Паламарчук // Вітчизна. – 1996. – Ч. 1–2. – С. 118–124.
3. Тарасюк Г. Новели: Проза / Г. Тарасюк. – Бровари: Видавництво ПП «МН ТРК «Відродження», 2006. – 416 с.
4. Тарасюк Г. Короткий танець на Віденському балу. Новели / Г. Тарасюк. – Бровари: Видавництво ПП «МН ТРК «Відродження», 2009. – 222 с.
5. Тарасюк Г. Ковчег для метеликів: новели / Г. Тарасюк. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 500 с.

В статті проаналізована художественная специфика новеллистики Галины Тарасюк. На материале произведений выявлены доминантные факторы создания жанровых форм новеллистики; раскрыто сюжетно-композиционные, проблемно-тематические, образные, нарративные особенности новелл; очерчено характер психологической детали, доминанты настроения, особенности художественного конфликта; сосредоточено внимание на необходимости утверждения морально-этических ценностей, которые обесцениваются в настоящем.

Ключевые слова: новелла, характер, психологизм, внутренний драматизм, духовные ценности, морально-этические ценности.